

Življenje slepih in slabovidnih otrok

■ **Petra Žnidar**, mag. prof. inkluzivne pedagogike, dipl. delovna terapevtka, je izvajalka DSP (mobilna služba) v Vrtcu Pedenjped v Ljubljani.

Čeprav je problem slepote in slabovidnosti star prav toliko kot človeštvo, je bil vendarle pred očmi večine ljudi cela stoletja skrit. 'Slepici' so sicer v zgodovini občasno nastopali kot zanimivi literarni liki, pogosto celo obdarjeni s pozitivnimi, nenavadnimi in celo nadnaravnimi sposobnostmi. V vsakdanjem življenju pa so bili ljudje z okvarami vida praviloma izločeni iz družbe in prepuščeni samim sebi ter slej ko prej žalostni usodi (Krivic, 2008).

Opredelitev slepih in slabovidnih

- **Slabovidnost** (10–30 % vida): Ob ustreznih pogojih sprejemajo informacije po vidni poti, lahko se vključujejo v redne šole, če so zagotovljene ustrezne prilagoditve in otroci nimajo drugih razvojnih motenj.
- **Težka slabovidnost** (5–9,9 % vida): Pretežni del učenja poteka po vidni poti, metoda dela je metoda za slabovidne, ki predvideva poseben pristop za razvijanje vidnih funkcij, prilagojene metode dela, pripomočke, učbenike in didaktična sredstva.
- **Slepi z ostankom vida** (2–4,9 % vida): Z vidom prepoznavajo manjše predmete na razdalji od 1 do 2 metrov (štetje prstov), potrebujejo poseben pristop za razvijanje vidnih funkcij, pri učenju uporabljajo preostali vid, potrebujejo prilagojene metode dela ter pripomočke, učbenike in didaktična sredstva; bolj se poudarjajo njihova ostala čutila, metoda dela je kombinirana, delno se uporablja metoda za slepe, delno za slabovidne.
- **Slepi z minimalnim ostankom vida** (projekcija – 1,9 % vida): Vidijo sence, obrise večjih predmetov (projekcija), bolj povečane črke (2 %); pri delu z njimi se uporablja metoda za slepe, delno

kombinirana z metodo za slabovidne; vid jim služi predvsem pri orientaciji, samostojnem gibanju in praktičnih zaposlitvah. Pišejo in berejo pretežno v brajevi pisavi, potrebujejo posebne metode dela in pripomočke.

- **Popolna slepota in nezaznavanje svetlob:** Uporablja se metoda dela za slepe. Učenje poteka po tipnih in slušnozaznavnih poteh; brajev sistem branja in pisanja, učni pripomočki in pomagala za slepe, pripomočki za orientacijo in gibanje, prostorske prilagoditve (stalna urejenost v prostoru, da slepi ve, kje se kaj nahaja, in da nima ovir pri gibanju) (Žagar, 2012).

Zgodnja obravnava

Zgodnja obravnava je sklop storitev različnih strok, namenjenih zelo majhnim otrokom in njihovim staršem. Namen zgodnje obravnave je: zagotoviti nemoten osebni razvoj otrok, opolnomočiti družine ter socialno vključevati otroke in družine v širši družbeni kontekst. Zgodnja obravnava zajema dojenčke in predšolske otroke ter deloma tudi šolske otroke, pri katerih je ugotovljeno tveganje za razvoj posebnih potreb, ki lahko ogrozijo njihov razvoj. Zgodnjo obravnavo je treba začeti takoj, ko so odkriti dejavniki tveganja oziroma takoj po rojstvu otroka. Glede na otrokove potrebe in njegovo osebnost

v zgodnji obravnavi sodelujejo različni strokovnjaki: pediatri, fizioterapevti, delovni terapevti, logopedi, medicinske sestre, psihologi, specialni pedagogi in socialni delavci (Zakon o celostni zgodnji obravnavi predšolskih otrok s posebnimi potrebami, 2017). Celovita zgodnja obravnava pa ni namenjena le strokovni pomoči in opolnomočenju otroka, temveč njegovi celotni družini, saj je otrok njen del. Starši namreč prav tako potrebujejo ustrezno strokovno pomoč in podporo, saj se znajdejo v novi, nepričakovani vlogi, zato potrebujejo strokovno usmerjanje (Kobal Grum, 2006). Zelo pomembna je tudi socialna podpora mreža, ki jo tkejo iz svoje družine navzven, s svojci, prijatelji, znanci, sodelavci in nadrejenimi na delovnem mestu ter kasneje med predstavniki vzgojno-izobraževalnih institucij, ki jih bo obiskoval njihov otrok (Kobal Grum, 2009).

Izobraževanje slepih in slabovidnih otrok

- **Opismenjenost v brajici:** Brajev sistem branja in pisanja je osnovno sredstvo sporazumevanja slepih. Osnova brajice je celica s šestimi izbočenimi, kopastimi pikami, ki v kombinaciji omogočajo zapis črk, števil, ločil, not in drugih dogovorjenih znakov. Pike so reliefno izbočene in velike od 0,4 do 0,9 mm, ker to velikost slepi lahko normalno zaznava s tipom. Velikost je lahko pogojena tudi s stopnjo izurjenosti in občutljivostjo tipa (Brvar, 2010).
- **Delo z zvočno knjigo:** Zvočna knjiga je knjiga, posneta na katerikoli zvočni medij. Uveljavila se je, ker je poslušanje v mnogih primerih dobrodošla alternativa branju s prsti in ker je snemanje hitrejše kot prepisovanje v brajico. Zvočna knjiga slepemu ne omogoča samo prijetnega poslušanja, ampak je tudi zelo pomemben pripomoček za delo, učenje in ustvarjalno preživljanje prostega časa (Brvar, 2010).
- **Uporaba sredstev komuniciranja:** Informacijsko-komunikacijska tehnologija omogoča slepim in slabovidnim učencem povezavo z okoljem. Sredstva te tehnologije so prilagojen računalnik z brajevo vrstico in zvočnim izhodom,

povečevalnik zaslonske slike in besedila, brajev tiskalnik in zvočno-tipna slika. Brajeva vrstica slepemu omogoča delo na računalniku, saj mu nadomešča zaslon. Z brajevo vrstico lahko besedilo bere, ga ureja ali vpisuje odgovore (Brvar, 2010).

- **Uporaba posebnih specialnih pripomočkov:** Diktafon je naprava, ki je slepemu in slabovidnemu učencu v veliko pomoč. Z njim lahko snema predavanja, pomembne delovne informacije in si naredi zvočne beležke. Bralna mizica in šolska miza s premakljivim nagibom delovne površine slabovidnemu učencu omogočata, da na primerni razdalji in pod pravilnim kotom bere grafični tisk. Elektronsko povečalo je elektronska naprava, ki vsebuje kamero, povečalo, individualno osvetlitev, monitor in posebno programsko opremo. Slabovidnemu ali skoraj popolnoma slepemu učencu omogoča delo z besedili in slikovnim materialom (Brvar, 2010).

Urjenje gibanja, orientacije in čutov

- **Spodbujanje uporabe preostanka vida:** Skoraj tri četrtine otrok s prizadetim vidom ima ostanke vida, ki ga lahko uporabljajo. Z vajami vida se poskuša otroka spodbuditi k največji možni izrabi preostalega vida ter razvijati in izboljšati osnovne vizualne funkcije. Zaradi različnih potreb morajo biti vaje za razvijanje vida pripravljene po individualnih programih (Žagar, 2012).
- **Razvijanje spretnosti poslušanja:** Slušne spretnosti so za slepega otroka zelo pomembne, saj je zanj sluh primarni vir informacij in neposreden stik z okolico. Slep otroci te spretnosti ne razvijejo avtomatično, kot kompenzacijo prizadete vida, ampak se morajo naučiti, kako poslušati (Žagar, 2012).
- **Trening tipa:** Tipno-kinestetična čutila v koži so zelo pomembna pri prepoznavanju okolice pri vseh ljudeh, toliko bolj pa pri tistih z okrnjeno vidno zaznavo, saj v veliki meri nadomeščajo pomanjkanje informacij iz oči. Posebno pozornost v tem pogledu zaslužijo konice prstov, ki lahko včasih prenesejo zaznave celo natančneje kot oči, tako da lahko

slepa oseba z njimi zelo uspešno bere (Krivic, 2008).

- **Trening voja in okusa:** Vloge čutil vonja in okusa pri učenju ne smemo podcenjevati, saj sta zelo pomembni posebej v primeru, ko je prizadeto eno ali več čutil. Tedaj imata ti dve čutili kompenzacijsko vlogo, ki je s stališča orientacije in gibanja v prostoru odločujoča za uspešno obvladovanje vrste aktivnosti, zato jima je treba pri usposabljanju otrok z okvaro vida nameniti posebno pozornost (Krivic, 2008).
- **Trening motorike:** Trening motorike je tesno povezan z orientacijo in mobilnostjo. S treningom naj bi postalo gibanje tako hitro in učinkovito, da bi se otrok lahko samostojno gibal po vsakdanjih poteh, bil učinkovit pri delu in ne nazadnje tudi pri športu, ki zavzema v sodobnem načinu življenja vse pomembnejše mesto. Različne športne in druge igre so tako kot pri izobraževanju videčih tudi obvezni del specialnega usposabljanja slepih in slabovidnih otrok. Sem spadajo predvsem igre za razvijanje ravnotežja, koordinacije, natančnosti in čuta za smer (Krivic, 2008).

Gibanje

- **Gibanje s spremljevalcem:** Najbolj varno in enostavno se oseba z okvaro vida giblje s pomočjo spremljevalca. Spremljevalec lahko slepega vodi po znanem in neznanem okolju. Zaradi slabe dostopnosti javnih ustanov je gibanje s pomočjo spremljevalca največkrat edina možnost, da gre lahko slepi po različnih opravkih (k zdravniku, na kulturne prireditve itd.) (Krivic, 2008).
- **Hoja z belo palico:** Gibanje v okolju z belo palico pomeni gibanje v znanem okolju proti znanemu cilju. Na ta način slepi otipa približno meter prostora pred sabo, do trideset centimetrov levo in desno od telesa, v višino pa približno 50 cm od tal. Vse druge ovire, ki so zunaj tega območja, zadene. Za samostojno gibanje s palico so pomembni dobra izurjenost in prepoznavanje orientacijskih pripomočkov ter dobri refleksi. Tehnika s palico terja od človeka visoko stopnjo koncentracije, saj

morajo biti vsi čuti usmerjeni v zaznavanje smeri ter prepoznavanje morebitnih ovir in nevarnosti na poti (Krivic, 2008).

- **Gibanje s pomočjo psa vodnika:** Pes vodnik je izurjen tako, da varno vodi slepega do cilja. Slep mora v tem primeru poznati pot, po kateri ga pes vodi. Pes ga vodi mimo ovir oziroma mu jih nakaže. Pri zvočno urejenem semaforiziranem križišču zna pes poiskati gumb za aktiviranje posebnega zvoka, ki označuje zeleno luč (Krivic, 2008).
- **Gibanje – čevlji s tankimi podplati:** Spremembe talnih površin so ljudem z okvarami vida v veliko pomoč pri orientaciji. Čevlji s tankimi podplati omogočajo enostavnejše zaznavanje sprememb v tlaku in posebnih talnih označb (Krivic, 2008).

Socializacija

Socializiran je človek, ki je sposoben sobivati z drugimi. Za slepega socializacija pomeni sposobnost čim bolj samostojnega življenja v svetu videčih. Za doseg tega cilja sta potrebna nenehno socialno učenje in usvajanje določenih veščin, med katere sodijo tudi znanja orientacije in mobilnosti. Bolj ko videči odpravljajo prepreke ter učno, delovno in bivalno okolje prilagajajo zaznavanju slepih in slabovidnih, bolj jim postaja svet videčih dostopen. Prvi obisk lokala, muzeja, razstave, gledališča, trgovine, banke, pošte je za slepega ali slabovidnega vedno učna ura. Da lahko talne tipne oznake, oznake v brajici in zvočne informacije sploh najde, je pri njihovem postavljanju nujno upoštevati pravilo, da so na dogovorjenih mestih. Vse te oznake morajo biti tudi vedno dostopne (Brvar, 2010). ◀

Literatura

- Brvar, Roman (2010): *Dotik znanja – slepi in slabovidni v inkluzivni šoli*. Ljubljana: Modrijan.
- Krivic, Andreja (2008): *Čutim, vidim, zmorem ... Prostor tudi za slepe in slabovidne*. Ljubljana: Študentska založba.
- Kobal Grum, Darja; Kobal, Barbara (ur.) (2006): *Zagotavljanje enakih možnosti za vzgojo in izobraževanje slepih in slabovidnih otrok v Sloveniji*. Ljubljana: DEMS.
- Kobal Grum, Darja; Kobal, Barbara (ur.) (2009): *Poti do inkluzije*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- *Zakon o celostni zgodnji obravnavi predšolskih otrok s posebnimi potrebami* (2017). Pridobljeno 3. 11. 2020 s spletne strani: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7681#>.
- Žagar, Drago (2012): *Drugačni učenci*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.